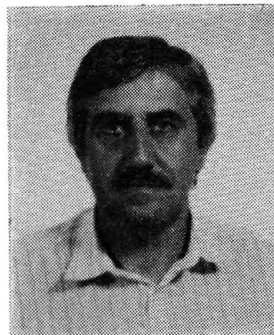

Beszélgetés dr. Szögi Lászlóval, az Egyetemi Könyvtár főigazgatójával

– Főigazgató úr, az az imponáló szakmai javaslatcsomag, ami előttünk fekszik, azt jelzi, hogy megindult valami az Egyetemi Könyvtárban. Nyilván nagyon fontos, hogy az Egyetemi Tanács ezt az anyagot megvitatta és elfogadta. A továbbiakban ennek az előterjesztésnek kapcsán szeretnék kérdéseket föltenni, először azonban hadd kérjem meg arra, hogy saját magáról mondjon néhány szót. Hadd ismerjék meg a 3K olvasói azt a tudóst és szakembert, aki új életet fog hozni az Egyetemi Könyvtárba.

– Gyakorlatilag húsz éve dolgozom már az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. A Bölcsészkaron végeztem történelem-levéltár szakon, és kezdetől fogva az egyetemi és egyéb levéltárakban dolgoztam. 1975-ben lettem tanársegéd a Történeti Segédtudományok tanszéken, az azóta elhunyt Sinkovics István professzor mellett, akit igen tiszteltem és nagy tanáregyéniségnek tartottam. 1975-ben lettem az Egyetem Levéltárának igazgatója. Időközben mintegy tíz budapesti egyetem levéltárában is végeztem feldolgozási munkákat. Mivel az egyetem Levéltára és az Egyetem Könyvtára között mindenkor igen szoros volt a kapcsolat, az előbbi igazgatójaként magam is szoros kapcsolatba kerültem az Egyetemi Könyvtárral, jól megismerhettem annak munkáját, de persze munkatársait, vezetőit is. Itt egy kis kitérő következik. 1990-től több mint három éven át a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak a tudományos ügyekkel foglalkozó főosztályán dolgoztam, a felsőoktatással, az egyházi felsőoktatással kapcsolatos kérdések tartoztak rám. Amikor tavaly meghirdették az Egyetemi Könyvtár főigazgatói posztját, elsősorban azért vállalkoztam – igaz hosszas töprengés után – a megmérettetésre, mert úgy gondoltam, megvalósíthatom régi elképzelésemet az egyetemi gyűjtemények, könyvtár, levéltár és múzeum integrálására. Ehhez – mint az eddigiekből talán kiderült – megvoltak az előismereteim, megvoltak a tapasztalataim is. A pályázatot megnyertem.

– Nehéz terep volt? Sokan pályáztak?

– Meglepően kevesen. Tulajdonképpen nem is értem, hogy az ország egyik legjelentősebb könyvtárának vezetésére milyen kevesen éreztek elhivatottságot.

– Főigazgató úr tudós, kutató. Vajon le kell-e majd mondania a tudományos munkásságról, a kutatásról a hivatali kötelemek miatt?

– A történettudományok kandidátusa vagyok, fő kutatási területem a magyar és az európai felsőoktatás újkori története, bizonyos értelemben a művelődés- és egyháztörténet. Oktató munkám mellett eddig mindig kutattam is. A disszertációm a Pest-Buda-i felsőoktatás és a külföldi egyetemjárás történetét dolgozza

fel a francia forradalomtól a szabadságharcig terjedő időszakban. Nagyon sokat kutattam külföldi archívumokban, könyvtárakban, levéltárakban. Kedvenc témámmá a peregrinációkutatás vált, ennek a francia forradalom utáni története szinte teljesen feltáratlan. Szerencsés pozícióból dolgozhattam, nagyon sok nem nyilvános gyűjteménybe is eljuthattam. Az elmúlt években kiadtam mintegy tíz könyvet, köztük olyan forráskiadványokat, amelyek a külföldi egyetemekre járók adatait tárják föl. Van mintegy 60-70 a témában publikált cikkem, tanulmányom. Hogy tudok-e kutatni mostani posztomon? Hát az elmúlt fél évben igen keveset sikerült csak. Nagyon sok itt a feladat, a megoldásra váró probléma. Ezért hát kevés az időm. Az estéimet, a szabadságomat fordíthatom csak kutatásra.

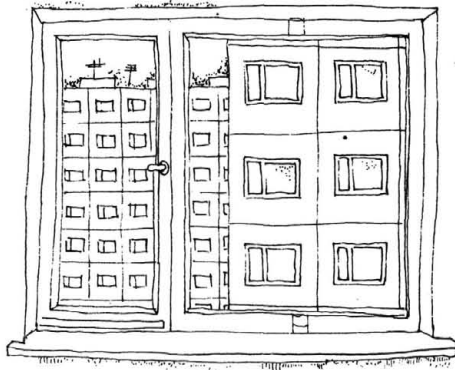
– *Az előttünk fekvő előterjesztés igen szépen, kiegyensúlyozottan fogalmaz, nem hártja a hiányosságokat, felgyűlt problémákat előző korszakokra, ám az azért kiderül belőle, hogy bizony sok elmaradást kell behozni az Egyetemi Könyvtárban.*

– Sok információm volt előzetesen is az Egyetemi Könyvtárról, de persze idekerülve értek nem éppen kellemes meglepetések is. Az eltelt félév után már nem látom olyan sötétnek a helyzetet, de azt persze nem tudhatom, mennyi idő kell majd az elmaradások pótlására. Az egyik legnagyobb gond a feldolgozó munka óriási lemaradása. Harmincezer kötet nincs feldolgozva. Találtam olyan, 1975-ben beérkezett könyvet is, amely még mindig nincs meg a katalógusban. Ez valóban tűrhetetlen állapot. Persze az is igaz, hogy a könyvtár tíz-tizenkét éve az állandósult átmeneti állapotban van. Készül a rekonstrukcióra, folyik épp a rekonstrukció, várja a következő rekonstrukciós fázist stb. Mindez sok mindent megmagyaráz, de azért a harmincezer kötetre nincs mentség.

A másik alapvető probléma, hogy a könyvtár, amely a legjelentősebbek közé tartozik, egy nagy hagyományú, klasszikus szisztémában működött. Időközben a könyvtártudomány, a könyvtári rendszer túlhaladt ezen a szisztémán, ezen a klasszikus rendszeren. Magyarország legtöbb egyetemi könyvtára áttért az új, a korszerű módszerekre, mi megmaradtunk a régienél. A váltás nem egyszerű. Kevesen voltak itt, még ma is viszonylag kevesen vannak, akik értenek az új módszerekhez. Megvásároltuk Amerikából a Dynix – Horizont integrált számítógépes könyvtári rendszert, az ehhez csatlakozó könyvtárak közül mi voltunk az utolsók. Belépésem után egy hónappal megkezdtük a munkálatokat, ma már be vagyunk kapcsolva a nemzetközi láncba, a rendszer telepítve van, a munkatársakat elkezdtük tréning-programokkal bevezetni a rendszer használatába. Meg kell mondanom azt is, hogy az amerikai cég sem áll a helyzet magaslatán, nem komplett rendszert kaptunk, vannak még hiányok. De a jövő év tavaszán beindul az üzemszerű működés.

– *Úgy is, mint az Egyetemi Könyvtár régi híve és használója, őszintén, szívből gratulálok! Nem lehetett könnyű ezt elérni. Kikre támaszkodott az új rendszerre való áttérés során? Miért, hogyan döntöttek a Dynix – Horizont mellett?*

– Ez már eldőlt, amikor idekerültem. A FEFA pályázatán közös projekttel indult az Egyetemi Könyvtár, a SOTE Központi Könyvtára és a Miskolci Egyetem Könyvtára. Nekem csak az az aggályom, hogy a legtöbb magyarországi egyetemen más, egymástól is különböző rendszerek működnek. Persze sohasem volt annyi pénz, hogy ezt együtt, egységesen lehetett volna megoldani. Így azután, ha egymás rendszereibe be akarunk lépni, külön szoftvereket kell vásárolnunk, alkalmaznunk. Ami pedig a tanácsadókat, a „súgókat” illeti? Természetesen szük-

ségem van szakértő tanácsokra, hisz magam bölcsész vagyok. De segített igen sok régi könyvtáros kolléga, hisz sokan vannak, akik igen járatosak a modern adatbázisok terén. Mivel azonban a könyvtárban nem volt alkalmazott matematikus vagy informatikus szakemberünk, az egyik első dologom volt, hogy érintkezésbe léptem az ELTE TTK megfelelő tanszékével. Onnan sikerült megnyerni egy kollégát, aki ma már a könyvtár egész informatikai rendszeréért felelős. Szükség lesz ennek kapcsán persze bizonyos belső átalakításokra is, de ezek nagyságrendjét ma még nem tudom. Meg kell várni, amíg a rendszer üzemszerűen működni kezd.

Persze azért az Egyetemi Könyvtárban nem old meg mindent a számítógépes rendszer. Az Egyetemi Könyvtár azért jóval több, mint egy modern szakkönyvtár. Itt hatalmas értékek vannak, kéziratok, kódexek, ősnymtatványok, hihetetlenül értékes régi kiadványok stb. Ezeknek is megvan a maguk feldolgozási-feltárási rendszere, ezt semmiképpen sem szabad felrúgni, sőt erősíteni kell. Az új rész, mondjuk az 1800 utáni anyag az persze retrospektíve feldolgozandó, hogy elérhető legyen online katalógussal. Vettünk CD-ROM bázisokat is, ki kell majd építeni egy hálózatot, hogy az egyetemen mindenütt elérhetőek legyenek.

– *Az Egyetemi Könyvtár régi munkatársai azt szerették mondani, hogy a könyvtárnak van egy világméretekben is számottevő, szinte a teljességet reprezentáló 17–18. századi anyaga, van egy igen derekas, komplett 19. századi tudományos anyaga és egy meglehetősen csonka, hiányos 20. századi gyűjteménye. Azoknak a könyveknek, amelyek a 20. századi részből hiányoznak, illetve amelyeket ide frissiben meg kellene venni, az ára ma már szinte csillagászati. Hogyan oldható meg, hogyan alakítható ki valamilyen jó beszerzéspolitika?*

– Mindenekelőtt szeretném ezt az említett, valóban ragyogó, gazdag, nemzeti kincset jelentő 17–18. századi anyagot elkülöníteni a könyvtáron belül. Ma még ugyanis egybe vannak osztva az újabb munkákkal. Az újabb századok kapcsán pedig nagyon szigorú beszerzéspolitikát kell érvényesíteni. Nemcsak fölhatalmazást kaptam rá, de valósággal utasítást, hogy messzemenően össze kell hangolni beszerzéseinket nemcsak az egész egyetemen, de a társegyetemekkel, társintézményekkel is. Ezen a héten ülök le tárgyalni a bölcsészkar könyvtárak vezetőivel, és igen konkrét elképzeléseim vannak. Ide, a központi könyvtárba kell be-

szerezni a drága, fontos munkákat, hisz itt érhetőek el a legjobban, és diplomokra nincs lehetőség.

– *Milyen a viszonya a könyvtár fenntartóival, gazdáival? Megértik Önt? A gondjait, az igényeit? Támogatják?*

– Azt szokták mondani, hogy az új embert kezdetben mindenki támogatja. Később ez megváltozhat. Elég szerencsétlen pillanatban lettem a könyvtár főigazgatója, hiszen jöttek csőstül a megszorító intézkedések, elvonások stb. De ennek ellenére egy igen jelentős beruházással indíthattam, az említett integrált rendszerrel. De ehhez persze a háttérrel is meg kellett teremteni. A tetőtér légkondicionálását, a biztonsági rendszerek kiépítését, a megfelelő bútorok beszerzését, a világítási és elektromos rendszer korszerűsítését (a régi már életveszélyessé vált). Mindezt elkezdhattuk, csinálhatjuk. Ígéretem van arra is, hogy ősztől folytatódhat a rekonstrukció. Van két olyan osztályunk, amelynek egyszerűen gyalázatos az elhelyezése, baj van a raktári szárnyakkal, a folyóiratfeldolgozóval. Szóval nem a szépség miatt rekonstruálunk. Igazán nem mondhatom, hogy a rektortól, az egyetem vezetésétől nem kaptam meg a kellő támogatást.

– *Az Egyetemi Könyvtár – úgy tűnik – nem az egyetemisták könyvtára. Ők a Széchényibe kénytelenek járni, azt lepik el vizsgaidőszakokban, szinte-szinte már ostromállapotot teremtve a nemzeti könyvtárban. Mindig így lesz?*

– A Széchényi Könyvtár mégiscsak a legnagyobb, legimpozánsabb, legnagyobb befogadóképességű könyvtár. Úgy tűnik, nincs is ellenére, hogy befogadja az egyetemistákat. Az is érhető, hogy szeretnek odajárni, hisz kitűnő, óriási szabadpolcos kézikönyvtára van, én is szívesen kutatnék ott. Azt viszont önkritikusan meg kell mondanom, hogy az Egyetemi Könyvtár még nem elég nyitott. Nem nyitott a diákok felé sem, de nem nyitott a szakma és a külföld felé sem. Az utóbbi évtizedekben nemzetközi kapcsolatai szinte a nullára redukálódtak. Sokan azért is fordultak el tőle, mert folyt a rekonstrukció, sokszor volt bezárva. Én a leghatározottabban az új férőhelyek híve vagyok. Az elveszített használókat, látogatókat szeretnénk vissza csalogatni. Szeptemberben megnyitjuk a szakolvasókat, ezek készen is vannak már, de egyelőre a saját dolgozóinkat kell ott elhelyeznünk. Tehát ősztől lesz egy, a korábbinál lényegesen nagyobb szakolvasóterem, kéziratári kutatóterem, egy külön folyóiratolvasó. Mintegy huszonöt százalékkal fog bővülni a férőhelyek száma. Persze abszolút számban ez sem sok. De azért többen jöhetnek ide. Egyébként vizsgaidőszakban, tán mondanom sem kell, mi is a zsúfolásig tele vagyunk.

De nyitni szeretnék egyéb vonatkozásban is. Külföldön mindig azt láttam, hogy az egyetemi könyvtárak az egyetemek kulturális centrumai. Kiállításokkal, rendezvényekkel. Én is ki szeretném nyitni a könyvtárat.

– *E sok újtásnak, megélenkült munkának, reformtevékenységnek vannak-e személyzeti vonatkozásai?*

– Úgy gondolom, ez a pezsgés kedvére van a munkatársaknak. Természetesen segíteni is szeretném őket. Külföldi utakkal is, publikációs lehetőségekkel is, az új módszerek-gyakorlatok elsajátíttatásával is. Akik nem igazán hajlandók a reformokban részt venni, azoknak persze figyelmeztetni fogom: az Egyetemi Könyvtárban dolgozni kell!

– *Főigazgató úr, köszönöm a beszélgetést!*

Vajda Kornél

„Az egyik legfontosabb feladat
az esélyegyenlőség biztosítása”

Beszélgetés Bariczné Rózsa Máriával, az MKM Közművelődési Főosztálya könyvtári referensével

A 3K áprilisi számában kérdeztük meg Kerekes Lászlót, mikor és ki lesz a könyvtárak, értelemszerűen a közművelődési könyvtárak „felelőse” a főosztályon. A főosztályvezető helyettes akkor így válaszolt: „Még nincs felelőse a könyvtári területek. Éppen azért nincs még, mert vannak vele szemben elvárásaink, kívánalmaink, elképzeléseink, amelyeknek nem olyan könnyű megfelelni”. Hát lehet, hogy nem könnyű, de azért nyilván lehetséges. „Született” ugyanis felelős Bariczné Rózsa Mária személyében, akit még akkor kértünk fel bemutatkozásra, „programbeszéd” megtartására, amikor még nem lépett munkába, új helyén még frásztala sem volt kijelölve. Programját, koncepcióit azonban már rég kiérlelte. (Ha ilyenje nem lett volna, fel sem kérjük munkatársnak.) Az új munkatársat Szolnok megyében sokan ismerik, de az MKE-tagoknak sem kell sokáig kotorászniuk emlékeikben, hogy felidézzék alakját. Mi azért megkérdeztük tőle; ki ő és merre van hazája?

– Első szakképesítésem 1977-ben szereztem az I. István Közgazdasági Szak-középfiskolában, Budapesten: eredetileg *pénzügyi ügyintéző és képesített könyvelő* volnék. S bár a továbbiakban végig humán területen dolgoztam, a mai napig is hálás vagyok az iskola és a kollégium tanárainak azért a szemléletért, amit a 4 év során átadtak nekünk.

Esztergomban a tanítóképző főiskolán 1980-ban végeztem. 2 évig *tanítottam* Békés megyében, Dévaványán, ezután Szolnokra költöztem és munkába álltam a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárában. Pedagógusként alkalmaztak a könyvtári és tananyag-kiegészítő foglalkozások vezetésére (óvodásoktól nyolcadikosokig), de emellett természetesen kölcsönöztem, tájékoztattam, könyveket pakoltam, éppen úgy, mint a többi *könyvtáros*. Feladatul kaptam a gyermekkönyvtár zenei állományának rendbetételét is. A többszáz lemez feldolgozásának eredményét a könyvtár kötetben megjelentette (Hanglemezek a VFMK gyermekkönyvtárban: analitikus katalógus. 1984). A gyermekkönyvtárban kapcsolódtam be az *olvasótáborok* szervezésébe. Előbb gyermekeknek, majd – Kamarás István vezetésével – fiatal könyvtárosoknak szerveztünk „alkalmakat az együttgondolkodásra” (ezt tartottuk a táborok lényegének). (E táborokról – Diplomásból értelmiségi címmel – 1992-ben jelent meg egy krónikaszerű összegzés.) Közben elvégeztem a nyíregyházi tanárképző főiskolán a könyvtáros kiegészítő szakot.

1984-ben felkértek a Szolnok megyei közművelődési könyvtárak körében végzendő vezető szakfelügyelői feladatok ellátására. 6 évig jártam a megyét, igyekeztem legjobb tudásom szerint elősegíteni a könyvtárosok munkájának és a könyvtárak működési körülményeinek javítását. Szakfelügyelő társaimmal együtt javaslatokat, koncepciókat dolgoztunk ki a fenntartók számára. A részanyagok összegzéséhez természetesen meg kellett ismernem a könyvtárak társadalmi-gazdasági környezetét, s tisztában kellett lennem a művelődésügy egészére vonatkozó jogszabályokkal is.

1990-ben megválasztottak a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* megyei szervezete elnökének. Szponzori, önkormányzati és pályázati támogatásokból hamarosan sikerült „talpraállítani” az egyesületet, amely (megfelelő anyagi háttérrel) országos visszhangot keltő rendezvényeket is szervezett. Még 1989-ben felvettük az *ELTE BTK* könyvtár kiegészítő szakára. A 2. év elvégzése után évet halasztottam. Családi okok miatt ugyanis (kislánnyal, 1991-ben) Ceglédre költöztem.

Itt a városi könyvtárban helyezkedtem el: kölcsönöztem, tájékoztattam, kezdem a szakmát előlről (és „alulról”). Szerencsémre a könyvtár hamarosan vásárolhatott egy számítógépet, s elkezdhettem a számítógépes adatbázisok kialakítását (*PRESSDOK*, *KARTOTEK*, *TESTAR* stb.). Befejezhettem az egyetemet, szakdolgozatomat Bod Péterről írtam (ehhez még 1990-ben – a Magyarok a Magyarokért Alapítvány támogatásával – tanulmányúton végigjártam a jelentős erdélyi könyvtárakat). Igyekeztem beilleszkedni a város életébe. A helyi televízió-nak riportokat, a helyi újságnak cikkeket, keresztrejtvényeket készítek. Az elmúlt évben megjelentettük a Ceglédi Kalendáriumot, melynek egyik szerkesztője voltam.

1994 januárjától a *polgármesteri hivatal* művelődési és sport csoportját vezetem. Letettem a közigazgatási alapvizsgát, tapasztalatokat szereztem a hivatal és az önkormányzatok működéséről, lehetőségeiről.

1990-ben Miniszteri Dicséretet kaptam. 37 éves vagyok.

– *Hát annyinak nem látszol. De hogyan jutott eszedbe, hogy jelentkezz Kerekes úrnál?*

– Nem nekem jutott eszembe. Ő keresett meg engem, és bár a felkérés nagyon megtisztelő volt, zavarba is hozott. Én nem tudok úgy dolgozni, hogy bejáró legyek, hogy arra figyeljek, mikor indul a vonatom. Azt pedig tudjátok, hogy Striker Sándor mit mondott? („Csak budapesti vagy pestkörnyéki illető jöhet szóba: nem tudunk lakást biztosítani. Az elvárásaink meglehetősen nagyok, viszont anyagi lehetőségeink szerények.”) De természetesen tájékozódni is kívántam. Hiszen másfél éve nem foglalkoztam könyvtárakkal és nem tudtam, mi a helyzet. Striker és Kerekes urak nyilatkozata ugyan nagyon tetszett, de azért megkérdeztem jónéhány könyvtárost, hogyan is állnak a dolgok jelenleg. Megemésztette-már a szakma a könyvtári osztály „szétverését”. Hiszen igen sokan ilyenként, traumaként élték át a történeteket. Egymástól függetlenül azt fogalmazták meg informátoraim, hogy ezen a „traumán” már túl vannak. A fontos az lenne, ha végre akadna valaki, aki képviseli a minisztériumban a közművelődési könyvtárak érdekeit, szempontjait. Hogy melyik főosztályon van az illető, az a dolog meritumát tekintve közömbös.

– *És hogyan képzeled el ezt a képviseletet. A Striker-Kerekes interjú szinte kijelölte, tájolta a helyedet. Ők azonban nagyobb perspektívából nézik a terepet. A te*

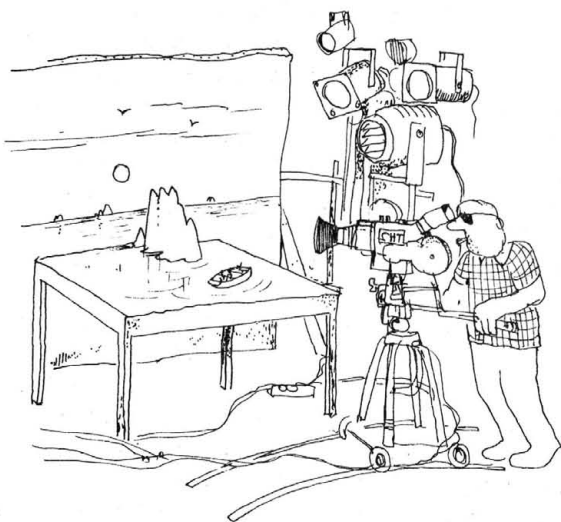
dolgod talán az lenne, hogy a magad posztja felől tágítsd a kereteket. Címzavakat kérdezzünk. Önkormányzati könyvtárak...?

– Az önkormányzatok által fenntartott könyvtáraknak egyik legfontosabb feladata az *esélyegyenlőség* biztosítása lenne. Ehhez természetesen nemcsak saját állományukat használják fel, hanem közvetítenek az olvasók és a *szakkönyvtárak*, vagy *felsőoktatási könyvtárak* között. Ez a közvetítés hosszú ideig a gyakorlatban kimerült a könyvtárközi kölcsönzéssel. Kötetkatalógusok, lelőhelyjegyzékek alapján csak kevés helyen tájékoztattak. Most az on-line kapcsolatok kiépítéséről ábrándozunk (s történnék is komoly előrelépések ennek megteremtésére), de közben oda jutottunk, hogy nincs pénz a könyvtárközi kölcsönzés postaköltségére. E példa is azt jelzi, hogy könyvtárosainknak minél előbb át kell gondolniuk alap- és kiegészítő (vagyis: ingyenes és térítéses) szolgáltatásaik körét, valamint a könyvtári hálózatokban betöltött szerepből adódó „munkamegosztás” (a feladat ellátását szolgáló költségek fedezetének) kérdését. A számítógépek fokozatos terjedésével ugrásszerűen nőtt azoknak a könyvtárosoknak a száma, akik értik és tudják, hogy az olvasók gyors és pontos kiszolgálásának érdekében hogyan használhatják fel (és ki) a számítógépes feldolgozás eredményeit. A szakkönyvtárakban már évtizedekkel ezelőtt elindult ez a munka, s többnyire a UNESCO által támogatott MIKROISIS programot (és ennek változatait) alkalmazták. A közművelődési könyvtárakban csak a nyolcvanas évek végén teremtődtek meg a számítógépek alkalmazásának feltételei. A FSZEK kezdeményezésére – és az MKM támogatásának köszönhetően – előnyös feltételekkel „szállhattak be” a TESTLIB kialakításába. Ennek befejezése és minél előbbi üzemeltetése mindannyiunk érdeke, hiszen az önkormányzati könyvtárak nem tudják megvásárolni az egyetemi könyvtárak által telepített nyugati szoftvereket (ill. ezek adaptációit), de a TEXTLIB alkalmazásával felzárkózhatnak (és partnereké válhatnak) az egyetemi és szakkönyvtárak szolgáltatásaihoz. Fontos lenne, hogy az IIF program keretében legalább a megyei könyvtárak fejlesztésére is sikerüljön szándékot és fedezetet találni.

– *Fenntartók, működési feltételek?*

– *A fenntartó önkormányzatokról:* a rendszerváltás után rémhírek keringtek (pro és kontra) a lobbizás különleges eseteiről, a közművelődési könyvtárak kiszolgáltatottságáról. Erről Pest megyéből tudok összegző információt közölni: „a települések 20%-ában a könyvtárnak szinte minden kérését teljesítik (kapnak számítógépet, gyorsmásolót, az inflációhoz igazodó dologi és szakmai támogatást, nagy részük nem érdemtelenül.); 50%-ában szigorú beosztással, mértéktartó fejlesztéssel, nagyobb megrázkódtatás nélkül vészelik át a nehéz időszakot. A maradék 30%, ahol vegetálnak a könyvtárak. Alig, vagy egyáltalán nincs fűtés, csökken, majd eltűnik a beszerzési keret, hónapokra bezárják az intézményt, ill. állandóan össze akarják őket vonni. Ebben a kategóriában sajnos még városi könyvtárt is találunk (Dabas, Ráckeve).” Valószínűnek tartom, hogy a %-os arány a többi megyében is hasonlóan alakulhat. A „kezdeteknél” alapvetően megrendült a talaj a megyei könyvtárak alatt, s ha ezt a feszültséget elvileg oldotta is az önkormányzati tv-ben előírt megyei kötelezettség, az tény, hogy a mai napig sem sikerült megoldani pl. a könyvtári hálózatok kérdését (az együttműködési körökről már nem is beszéllek).

A megyei könyvtárak tájékoztatóiból elsősorban arra következtethetünk,

hogy ezek az intézmények többnyire az ún. „vegetálós” könyvtáraink közé tartoznak. Jelentős adóssággal kezdte az évet a győri és a salgótarjáni könyvtár (mindkettő elfogadható indokkal). Az 1995. év költségvetésének tervezését – tudomásom szerint – az összes költségvetési intézményben az 1994. évi *terv* (és nem teljesítés) számsorai szerint kellett elkészíteni. A beszámolókból nem derül ki egyértelműen, hogy a jelzett kevesebb összegek mihez viszonyíthatók. Általános az a vélemény, hogy az intézmény költségvetésének 70-80 (Pécsen 90?!) %-a bér és bérjellegű kiadás (+TB). A megmaradt kb. 20%-ból kellene az általában rossz fűtés-, világítás- stb. technikával ellátott épületeket működtetni és lehetőleg emelni a beszerzési keretet. Nagy aggodalmat jelent, hogy az év eleji energiaáremelés kompenzálásáról az állam csak a szociális, egészségügyi és közoktatási intézményeknél gondoskodott. Számomra is meglepő volt, hogy a megyei könyvtárak beszerzési keretei között óriási különbségek vannak. Tény, hogy ezek a könyvtárak különböző szintű alappal és állománnyal kezdtek meg működésüket, de úgy gondolom, hogy napjainkban állományuknak kb. azonos szintű szolgáltatást kéne biztosítani az olvasóknak az ország minden területén, ez pedig megközelítőleg azonos nagyságrendű beszerzési kereteket feltételezne. „Jó példák” is találkozhattunk azért: emelték a beszerzési keretet pl. a Főv. Szabó Ervin Könyvtárban (15 millióval), a Baranya Megyei Könyvtárban (1,5 millióval). Mint fentebb említettem: megoldatlan a könyvtári hálózat kérdése. A Somogyi-könyvtárból 3 módszertanos állást építettek le az év elején, a Baranya Megyei Könyvtárnak pedig nincs gépkocsija sem. Az önkormányzati tv. alapján a megyei önkormányzatok elvileg különböző szolgáltatásokat biztosítanak a megye települései számára. E szolgáltatások tipikus példája lehetne a módszertanos könyvtárosok foglalkoztatása. Hiszen pont ott lenne rájuk a legnagyobb szükség, ahol a helyi önkormányzat nem képes a könyvtárat működtetni. Az az elmélet tehát, amely azt mondja, hogy a települések fizessék meg ezt a szolgáltatást, soha nem fog működni.

Összegezve: a könyvtárak működési feltételeinek biztosítását eddig nagymér-

tékben meghatározta a könyvtár vezetőjének lobbizása, hogy sikerül-e a költségvetési kereten túl egyéb támogatást is elérnie. Napjainkban azonban úgy látom, hogy az önkormányzatok lehetőségei is beszűkültek, a lobbizásnak egyre kevesebb szerepe lesz. A politikának kell eldöntenie, hogy országos szinten óhajt-e preferenciákat adni pl. a már többször említett esélyegyenlőség megteremtéséhez. Ehhez idézet az UNESCO közművelődési könyvtárakról szóló kiáltványából (1994.): „A demokrácia alapeszméinek megvalósításában közreműködő közművelődési könyvtár *a helyi tájékoztatás központja*, amely használói számára az ismeretek és az információk minden fajtáját könnyen hozzáférhetővé teszi. Szolgáltatásait úgy kell nyújtania, hogy ezekhez korra, fajra, nemre, vallásra, nyelvre vagy társadalmi állásra való tekintet nélkül mindenki egyenlően hozzájusson. Legyen *elvszerűen ingyenes*. Mint nyilvános intézményt, *az állami és a helyi kormányzatnak kell pénzügyileg fenntartania*. A közművelődési könyvtárat, amelyért a helyi és az országos közhatalom visel felelősséget, külön törvénykezés, továbbá az információ és a kultúra minden szintjét érintő, hosszú távra kialakított stratégiák segítsék. *Szolgáljon kapuként* az országos könyvtári és információs hálózathoz, amelyet a nemzeti, a regionális, a tudományos és a szakkönyvtárak együttműködése teremt meg.”

– *Szakszervezeti könyvtárak?*

– A TEKE számadatai szerint még jelentős számú *szakszervezeti közművelődési könyvtár* is működik. Ezek működési feltételeiről nincsenek információim. Ahol léteznek, ott jól kiegészíthetik az adott települések könyvtári ellátását, ezért szükségesnek tartom számbavételüket, s a fenntartótól független együttműködés segítségét. (Ugyanígy vonatkozhat ez a különböző kisközösségek, egyházak, honvédség stb. által fenntartott gyűjteményekre is, melyekkel lakossági szolgáltatást is biztosítanak.) A szakszervezeti könyvtárak gyűjteményeit – ahol nem vállalják a további fenntartást – meg kell menteni a szétszórattástól, kiárusítástól. (Pl. Békés megyében a Megyei Könyvtár vette át az állományt, könyvtárosokkal együtt, Cegléden az önkormányzat megvásárolta a kb. 45 000 könyvet és felajánlotta a városi könyvtár és az iskolai könyvtárak számára stb.). Mindez természetesen a fenntartók tárgyalásán múlik, a minisztérium esetleg közvetíthet pl. az Önkormányzatok Szövetsége és a szakszervezetek képviselői között. A beszámolóik között a salgótarjáni megyei könyvtár vezetője potenciális „ellenfélként” írja le a szakszervezeti könyvtár létét: a város – ha esetleg átveszi az állományt – „kivonulhat” a megyei könyvtár fenntartásának részbeni finanszírozásából. Ott a város 65%-os részesedése – a többihez képest – magasan tűnik, szorgalmazni kellene a megyei fenntartási kötelezettségének teljesítését, s tárgyalni a szakszervezeti könyvtár sorsáról.

A szakszervezeti könyvtárak állományait sikerrel lehetne felhasználni a gombamódra szaporodó, méregdrága tandíjjal működő, különböző levelezős felsőfokú, vagy egyéb képesítést adó tanfolyamok, posztgraduális képzések könyvtári háttéréhez. Ezek többsége ugyanis (s ez főképp az ún. kihelyezett tagozatokra jellemző) a szakirodalmi háttér megteremtésének mégcsak látszatára sem törekszik. (A hallgató ott és úgy készül fel, ahol tud, s ez leginkább a városi és megyei könyvtáraknál csapódik le fokozott igényként.) Lehetséges hogy már a minisztériumon belül, a főosztályok közötti tárgyalásoknak is lehetne eredménye ez ügyben (gondolok itt pl. a működési engedélyben kikötendő könyvtári háttérre).

– *Iskolai könyvtárak?*

– Fenntartója csak közvetetten az önkormányzat, de a lakosság könyvtári el-látásának feltérképezéséhez ismernünk kell működésük körülményeit. Az 1978-as tanterv óta az iskoláknak komoly könyvhasználati ismereteket kellett volna meg-tanítaniuk a gyermekeknek. Erre felkészített pedagógusok, megfelelő könyvtári állomány, katalógusok stb. hiányában gyakorlatilag nem került sor, pedig a tan-tervi követelmények teljesítésében nagy szerepet vállaltak a közművelődési könyvtárak gyermekkönyvtárai is. Az 1993-as közoktatási törvény erőforrásai és a NAT alapelvei megerősítették, ill. fokozták az iskolai könyvtárakkal szembeni elvárást, melynek az iskolai könyvtárak – véleményem szerint – továbbra sem tudnak megfelelni. Fontos lenne, hogy a könyvtárosok és az oktatásügy képvise-lői reálisan mérjék fel az elméletileg helyesen kidolgozott követelmények telje-sítésének lehetőségeit. Az önkormányzatok ugyanis nem lesznek képesek egy településen belül a községi/városi könyvtárt is és az iskolai könyvtára(ka)t is szin-ten tartani, ill. fejleszteni. Mindez óriási leszakadást jelenthet azoknak a gyere-keknek, akiknek egyszerűen nem tanítják majd meg a NAT informatikai és könyvtárhasználati ismereteit, hiszen itt már nemcsak egy-két szótár, lexikon vagy a katalógus használatáról lenne szó, hanem egy probléma megoldásához szükséges releváns információk megszerzésének a módszereiről, technikájáról. Ezek elsajátításának mértéke pedig alapvetően meghatározhatja a gyermekek továbbtanulási esélyeit, egzisztenciális lehetőségeit.

– *A művelődés „egyéb színterei”?*

– Egy kistelepülés, vagy egy kisváros közéletének kialakításában a könyvtáros meghatározó szerepet játszhat. A helytörténeti, helyismereti kutatások publiká-lásától kezdve a gyermekek nyári táboroztatásáig számtalan olyan tevékenység sorolható fel, amelyre elvileg más intézmény, vagy helyi közösség is vállalkozhat-na (ill. vállalkozik is), de a könyvtár – általában ezekkel együttműködve – részt vesz a programok lebonyolításában. A könyvtárnak ez a funkciója felerősödött a rendszerváltás után. Egyrészt az önkormányzatok előtt bizonyítani kellett a könyvtár szükségességét, s ezt látványos, sokszor az egész települést megmozgató rendezvényekkel a legkönnyebb elérni. Másrészt számtalan egyesület, baráti kör, klub alakult, akiknek tagjai (főként, ha már előtte is könyvtárhasználók voltak) szívesen kértek helyet a könyvtárban. Fontos szempont az is, hogy a könyvtáros mindig gyűjteményére támaszkodva igyekszik elébe menni a potenciális igények-nek, s a helyi önkormányzatok kialakulásával felértékelődött a helyi információk szolgáltatása. Ez viszont folyamatosan csak úgy biztosítható, ha a könyvtáros kiterjedt és kiegyensúlyozott kapcsolatrendszerrel rendelkezik (helyi sajtó, isko-lák, műv. ház, egyházak, pártok stb.). A települési könyvtárak ún. közművelődési tevékenysége tehát nem „pótcselekvés” és nem más szervezetek, intézmények feladatainak átvételéről van szó, hanem a könyvtár állományából, a fenntartók elvárásaiból és az olvasói igényekből adódó feladatok ellátásáról.

Az „együttműködés” speciális esetét jelentik az összevont intézmények, ame-lyek – tapasztalatom szerint – kevés esetben jelentettek ideális megoldást. Elvi-leg működhetnének jól is, de a gyakorlatban még kevés pozitív példát láttam. Itt a kooperáció ugyanis hivatalból kötelezettséggé válik, s nem az egyes rendezvény, vagy akció (tehát nem a tartalom!) határozza meg a munkamegosztást, hanem általában a gazdasági szempont, vagy az összevont intézmény vezetőjének prio-

ritási elképzelése. Leginkább az okozza az intézmények közötti feszültséget, hogy a könyvtáros saját munkája terhére lesz köteles segíteni az iskolának és a művelődési háznak, ők viszont nem tudják segíteni, hiszen az állomány gondozása, a katalógusépités stb. szakértelmet igényel. A tájékoztató anyagokban Bács-Kiskun megyéről találtam részletes kimutatást az összevonásokról. Mind az öt településen (Nemesnádudvaron és Jászszentlászlón) a kölcsönzések száma, amely sejteti, hogy gyakorlatilag megszűnhetett (nincs adat, hogy miért) az új dokumentumok beszerzése. Érdekes adatsort találunk Soltvadkert esetében, ahol az olvasók száma közel 100 fővel csökkent, de a látogatás és a kölcsönzés gyakorisága kiugró emelkedést mutat. Valószínű, hogy új szolgáltatás (pl. video-film-kölcsönzés) bevezetéséről van szó, amely lehet, hogy az összevonás eredményeként került kialakításra. Összegezve: a tapasztalatok szerint a könyvtárakat hátrányosan érintik az összevonások, de mindezt természetesen egy-egy intézménynél (mérlegelve a tárgyi és személyi feltételeket), helyben a fenntartónak kell (és lehet) eldöntenie. A szakma felelőssége, hogy felhívja a figyelmet pl. a fentiekben említett esélyegyenlőség megteremtésének fontosságára, s hogy ehhez nem mindegy, milyen szintű könyvtári szolgáltatást biztosítanak az adott településen.

– *Imponáló program, de hogyan látsz hozzá a végrehajtásához?*

– Mindenekelőtt tiszteletemet tenném a megyei könyvtárak igazgatóinál. Velük szeretnék először beszélni. Szeretném, ha meghívnának összejöveteleikre. Persze találkozom velük a Vándorgyűlésen is. Ennek a témája amúgy is a fenntartókkal való kapcsolat, a fenntartás mint olyan. Az alapkérdések kerülnek szóba, szerencsés indításnak ígérkezik. De persze felveszem a kapcsolatot minden érdekelttel. Szeretném, és törekedni fogok rá, hogy jó kapcsolataim legyenek a „régii” könyvtárosztállyal. Említettem az IIF programot. Természetesen *Csaba Gabival* kell beszélnem. Bizonyos az is, hogy – egyedül lévén – szükségem lesz a KMK által nyújtható anyagokra, felmérésekre, faktografikus információkra, értékelésekre, értelmezésekre. Tudom, hogy megalakult az Országos Könyvtárügyi Tanács. Mivel nekem előterjesztéseimet, javaslataimat a szakma nézeteivel, állásfoglalásaival kell szembesítenem, azokhoz képest kialakítanom, természetes, hogy e Tanácshoz fogok fordulni. No és – nyilvánvaló – az MKE és KIK grémiumaihoz. Hiszen senki sem az én egyéni véleményemre kíváncsi, hanem a szakma állásfoglalásaira, amelyeket – persze – nekem kell képviselnem, legyen szó akár a könyvtári törvényről (annak a közművelődési könyvtárakat érintő részeiről), akár az önkormányzati vagy a közalkalmazotti törvény módosításairól, végrehajtási utasításairól. Szóval azokról a dokumentumokról, amelyek hosszú távon meghatározzák a közművelődési könyvtárak feltételrendszerét.

– *A Striker-Kerekes interjúnak a címe is az volt, hogy „az olvasó álljon a középpontban”. Te mit mondanál az olvasókról?*

– Volt egy UNESCO idézetem. Úgy tűnik, mintha az olvasók ismernék. A könyvtárosok azt hiszem – akkor járnak el bölcsen, ha szövetségesükké teszik az olvasót szakmai terveik megvalósításában is. Hiszen e szakmai tervek kivétel nélkül azt szolgálják, hogy „az olvasó álljon a középpontban”.

– *Köszönjük a beszélgetést.*

Maurer Péter – Vajda Kornél

Megtartotta tisztújító közgyűlését a Könyvtári és Informatikai Kamara

1995. május 25-én közgyűlést tartott a Könyvtári és Informatikai Kamara.

A közgyűlés meghallgatta és elfogadta *Zalainé Kovács Éva* elnöki beszámolóját, melyben ismét hangsúlyt kapott, hogy a kamara a továbbiakban is két különböző területen kívánja kifejteni szakmai érdekképviseleti munkáját, azokon a területeken, melyeknek megváltoztatása hozzájárulhat a könyvtárak megfelelőbb, a jelen és a jövő körülményeihez igazodó munkájához, ezek pedig:

- a könyvtári környezet alakítása
- és a könyvtárakban szükséges szemléletváltás támogatása.

Az első cél érdekében a kamara szorgalmazza a könyvtárakat érintő jogszabályok megszületését, illetve részt vesz azok előkészítésében (szerzői jog, kötelezpéldány szolgáltatás, könyvtári törvény stb.), hozzájárul az államháztartási reform szakértői munkájához és a könyvtárakat érintő költségvetési kérdésekhez.

A másik cél érdekében minden módon és formában próbálja megismertetni a könyvtárakkal a korszerű és hatékony könyvtári technikák, a könyvtári management módszereit.

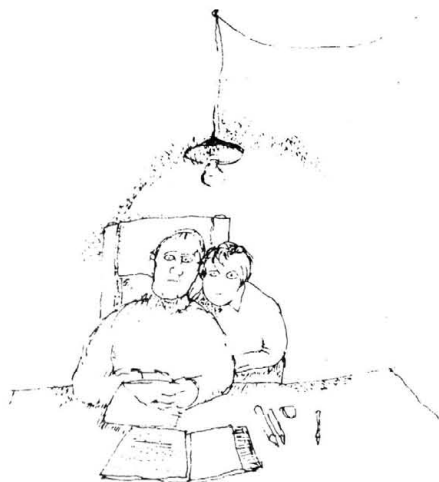
A beszámoló kiemelte, hogy az elmúlt időszakban pozitív irányban mozdultak el az MKE és a KIK kapcsolatai. Több közös szakmai rendezvényt is tartott a két szervezet, közös állásfoglalást alakított ki a könyvtárügyet érintő legfontosabb kérdé-

sekben, és a jelenleg az előkészítés fázisában lévő nagy munkában, az „Összefogás a könyvtárakért” című akció megszervezésében is közreműködik az MKE.

Az elmúlt év jelentős eredménye volt az októberben Lakitelken megrendezett könyvtári marketing és management tanfolyam, amelynek anyaga könyvben is megjelent, és ami nem zárult le ezzel, mert a kollégák kérésére regionális tanfolyamokat is szervezett és szervez a kamara a továbbiakban is.

A KIK-nek jelenleg 213 tagja van, ebből 96 a Városi, 75 a Tudományos és Szakkönyvtári, 20 a Megyei és 22 a Munkahelyi Tagozatban.

A Városi Tagozat ebben az időszakban foglalkozott a közművelődési könyvtárak finanszírozási kérdéseivel, a számítástechnikai fejlesztés problémáival, a Megyei Tagozat a központi szolgáltatások helyzetével, a könyvtárközi kölcsönzés és a kötelezpéldány szolgáltatás kérdéseivel, továbbá megvitatta az új könyvtárirányítási szisztéma buktatóit a minisztérium főosztályvezetőjével. A Tudományos és Szakkönyvtári Tagozat elsősorban a kötelezpéldány szolgáltatás, a folyóirat előfizetések és a felsőoktatási törvény kérdésköreit vitatta meg. A Munkahelyi Tagozaton belül a sajátos könyvtári kérdések kerültek előtérbe, nevezetesen, hogy az ipar átalakulása során hogyan menthető meg a könyvtári rendszer, vagy milyen új funkciókkal bővíthet a könyvtárak tevékenység-

ge. A megyei tagozatok közül a Bács-Kiskun megyei tagozat legnagyobb fegyverténye a kamarai és a regionális management tanfolyam megszervezése volt. A Vas megyeiek az elmúlt évben is folytatták hagyományosan jó együttműködésüket. A Pécs-Baranyai tagozat is megtartotta szokásos szakmai rendezvényeit és szervezője volt egy sikeres könyvtári management és marketing tanfolyamnak.

Az egyes tagozatokon belül is sor került idén a tisztújításra. A Megyei Tagozatban *Simon Zoltán* helyét *Kiss Gábor*, a Zala megyei Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója vette át. A Városi Tagozat új képviselője *Kocsis István* lemondása után *Müller Imréné*, a soproni Széchenyi István Városi Könyvtár igazgatója lett, helyetteseinek újraválasztották *Pintér Bélát* és *Krasznahorkai Gézát*, a dunántúli illetve az alföldi területek képviselőjében. A Munkahelyi Tagozatban, miután *Kenyéri Kornélia* ezentúl egy másik tagozat munkájában vesz részt, az új képviselő *Pádár Lászlóné* lett, a Szakszervezetek Nógrád Megyei Könyvtárának igazgatója. A Tudományos és Szakkönyvtári Tagozat új-

raválasztotta eddigi képviselőjét, *Domsa Károlynét*, az Akadémiai Könyvtár főigazgató-helyettesét, valamint a felsőoktatási könyvtárak képviselőjét, *Fonyó Istvánnét*, a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárának megbízott főigazgatóját. A megyei tagozatoknál is az eddigi képviselők kapták meg ezúttal is a tagság bizalmát: *Ramháb Mária*, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár igazgatója (helyettese *Asbóth Miklós*, a kalocsai Nagy Lajos Városi Könyvtár igazgatója) és *Papp Gyula*, a körmendi Városi Könyvtár igazgatója. Baranyában nem került sor új választásra, a képviselő továbbra is *Szabolcsiné Orosz Hajnalka*.

A beszámoló után *Zalainé Kovács Éva* bejelentette mandátuma lejártát, majd a közgyűlés elfogadta az alapszabály szükségessé vált módosításait, végül pedig sor került a vezetőség megválasztására. A megjelent kollégák nyílt szavazással, nagy többséggel ismét *Zalainé Kovács Évát* választották meg a kamara elnökének, az időközben bevezetett főtítkári posztra pedig ugyancsak nagy többséggel *dr. Skaliczki Juditot*.

